

interpreted in the musical-poetic texts of many works. At the same time, the fact of writing Ukrainian songs in the context of anti-Ukrainian Soviet ideology was an act committed by V. Ivasiuk, the importance of which is confirmed by the composer's tragic death. This testifies to the embodiment of the second mental sphere, which is associated with freedom, the «spirit of struggle» and «will-the-first» (V. Drahanchuk-Kashaiuk), at the level of the whole artist's life.

The practical significance. The article will become a ground for researchers in Ukrainian musical culture, in vocal educational process.

Key words: Volodymyr Ivasiuk's song creativity, Ukrainian national mentality, song, lyrics, cordocentrism.

Надійшла до редакції 2.10.2019 р.

УДК 30.2:784:78.071.2 (477)

ПОСТАТЬ ДИРИГЕНТА У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ

Щуцький Броніслав Степанович – народний артист України, доцент кафедри струнно-смичкових інструментів, Національна музична академія України ім. П.І.Чайковського; м. Київ
orcid.org/ 0000-0002-5645-6467 iov_npu@ukr.net

Корнішева Тетяна Леонідівна – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інструментального виконавства, Херсонський державний університет, м. Херсон
orcid.org/0000-0002-1170-077X
DOI.org/10.35619/ucpm.vi32.267
kornishevat@gmail.com

Розглядається, спираючись на джерельну базу наукового пошуку, культуротворчий потенціал диригента у художньому просторі сучасної України, розширюючи проблему виконавства диригента-хормейстера до площини культуротворчих «величин» його діяльності. Методологічний потенціал неklasичного філософсько-культурологічного інструментарію дозволив авторам інтегрувати вузько спеціальні музикознавчі принципи в конкретику культурних реалій сьогодення.

Ключові слова: диригент, культуротворчість, культуртрегерство, фронтірність, лімінальність, трансгресивність.

Постановка проблеми. Процес інтеграції сучасного гуманітарного пізнання сприяє здійсненню змістовного аналізу дослідження питань виконавства, виконавської культури на матеріалі діяльності хорового диригента у площині неklasичного гуманітарного дискурсу. Міждисциплінарна парадигма, як умова існування сучасного культурологічного пізнання, дозволяє створити належний концептуарій дослідження, внести в розвідки, присвячені хоровому виконавству в аспекті діяльності диригента-хормейстера нові підходи, збагачуючи вже опановані предметні лакуни та розширюючи їх за рахунок розуміння диригентсько-хорового виконавства як феномена культури.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема дослідження виконавської діяльності диригента-хормейстера пов'язана з вирішенням комплексу завдань, в яких інтегруються музикознавчі принципи та міждисциплінарна парадигма сучасного культурологічного пізнання. Таке методологічне вирішення формує джерельний «діапазон» статті. Заявлена в роботі проблема диригентського виконавства в аспекті розуміння його як феномену художньої творчості дозволяє досягнути крізь призму досліджень, в яких формулюється загальні філософсько-естетичні та культурологічні проблеми. Це розвідки М. Бровка [1], Т. Гуменюк [2; 3-15], Л. Левчук [4; 9-16], В. Личковаха [5], О. Оніщенко [6].

Мета дослідження полягає у визначенні статусу диригента в культурному процесі крізь типологічні характеристики його виконавської діяльності в контексті культурологічної методології.

Виклад основного матеріалу. На теоретико-методологічному рівні дослідження проблеми особистості диригента в українській музичній культурі зроблено висновок про частковість, фрагментарність її розкриття в науковій літературі, що стосується підходів до наукової розробки теми, і наявного понятійно-категоріального апарату. Це, в свою чергу, обумовило створення й апробування належного філософсько-культурологічного інструментарію із залученням концептуарію неklasичної гуманітаристики. Дане методологічне вирішення дозволило інтегрувати спеціальні музикознавчі принципи вивчення виконавської специфіки діяльності диригента-хормейстера в площини так званих культуротворчих «величин»: визначення статусу диригента в культурно-історичному процесі через такі концепти як «культуротворення», «культурництво», «культуртрегерство»; формулювання діяльнісно-ціннісних параметрів хорового виконавства в історії вітчизняної культури; дослідження типологічних характеристик диригента-виконавця в системі таких визначень як фронтірність, лімінальність; формулювання трансгресивності творчого компоненту його виконавської діяльності.

Культурологія має потужний інструментарій дослідження сутності хорового мистецтва та культурних практик, пов'язаних із хоровим виконанням, який умовно можна розділити на декілька складових.

Перша – розуміння культуротворчих характеристик діяльності диригента-хормейстера з уточненням сутності та змісту понять «культуротворення», «культуртрегерство», «культурництво» як варіантів творчо-виконавської характеристики його діяльності та розвитку виконавської культури як культурного феномену. Культуротворення – це наскрізний термін дослідження і в завданні виявлення культуротворчих принципів діяльності хорового диригента стає методологічним маркуванням вільного смислопокладання та смислооформлення в конкретиці різноспрямованих культурних практик таких як мистецька творчість, виконавство, хорове виконавство. Культуротворення відбувається як на магістральних цивілізаційних шляхах у світовій культурі, так і зусиллями особистостей, які обирають універсальну людяність культури як абсолютну цінність. Культуротворчість як процес – це вічне протистояння унікального, часто, такого, що культура маркує як «неправильне» із сталим, звершеним, вкоріненим, «правильним». І межа їх зустрічі – це і є культуротворчий поштовх до встановлення універсальних та унікальних перетинів між людиною та світом.

У контексті нашого дослідження проблема культуротворчого потенціалу постаті диригента полягає у дослідженні культурно вкорінених практик із формування та розвитку хорового мистецтва в особі головного виконавця – диригента-хормейстера з тим особливим унікальним «агапе», завдячуючи якому хорове мистецтво продовжувало та продовжує наразі виконувати важливу місію, яку Г. Честертон називав місією «примирення людини з Богом» [7; 357-457]. Недарма давньогрецьке поняття «корифей» залишилося у сучасному вжитку і використовується як предикат у ставленні до значних особистостей в культуротворенні минулого та сучасного, але роль головного організатора хорового супроводу в трагедії та комедії назавжди викарбувала його належне непересічне місце в культуротворенні. До даного давньогрецького контексту необхідно додати культуротворчий компонент диригентської діяльності в створенні національних культур, у формуванні етнічної самосвідомості та самоідентифікації. Саме хорова музика в особі діяльності видатних українських диригентів-хормейстерів впливала на націєтворення, а хорове мистецтво, в яке тісно вплетені давні народні музичні традиції, менталітет та світоглядні інтенції національної духовності, у несприятливих умовах бездержавності залишався чи не останнім чинником утвердження самосвідомості та консолідації українців.

Поняття «культурництво» та похідне від нього слово «культурницький» виражає просвітницький аспект культуротворчої діяльності видатних особистостей національного масштабу. Постаті знаних диригентів підпадають про дане маркування, в їх діяльності вирішувались та продовжують вирішуватись сучасні проблеми, пов'язані з освітньою та громадською діяльністю, з організацією та участю у проектах, що сприяють підвищенню загальноосвітнього рівня, формуванню національної самосвідомості та ідентифікації. Диригент завжди фігура громадського спрямування, а хорове мистецтво можна вважати ідеальним інструментом не тільки для розвитку музичних здібностей. Це по-перше, мікросоціум, в якому можна здобувати соціальні навички спілкування, взаємодії, самоідентифікації та самореалізації. Необхідно враховувати й той факт, що хорове мистецтво, демократичне за своєю суттю, крім етнічної та професійної ідентифікації послугує формуванню відчуття довіри та соціальної безпеки, а диригент виступає медіатором даних процесів.

«Культуртрегерство» та «культуртрегер» (від нім. Kulturträger – носій культури) – поняття приблизно тотожне за змістом поняттю «культурництво», але на відміну від нього має сучасне полікультурне застосування до особистостей, які активно впливають на розповсюдження та ретрансляцію певних культурних феноменів для широкого загалу в межах інших культур. Дана конотація в контексті нашого дослідження є прийнятною для залучення в значенні «міжнародна діяльність» диригентів-хормейстерів (гастролі, майстер-класи, фестивалі), в якій формується «позитивний» образ української культури, розкривається його полікультурний потенціал для сучасного світу, створюється прийнятна платформа для діалогу культур тощо.

Отже дані конотації поняття «культуротворення» мають змістовний потенціал для аналізу та розуміння тих процесів вітчизняної культури, які оформлюються в модальності культурних зміни, культурних досягнень, культурної динаміки, активним суб'єктом яких виступає постать хорового диригента.

По-друге, дослідження процесу творчої реалізації диригента у виконавсько-хоровій практиці відбувається з позиції визначення його культурологічних характеристик-концептів: лімінальність, трансгресія, фронтирність. Винятковість моделей творчої реалізації диригента-хормейстера

дозволила залучити для характеристики цієї специфіки такі концепти неklasичного гуманітарного дискурсу як фронтірність, лімінальність та трансгресія.

Фронтірність – це ознака межового досвіду в творчості диригента, поліфункціональність його діяльності, симбіоз ознак музиканта, педагога, організатора, культуртрегера, часто композитора, артиста, психолога, які постійно змінюються, а індивідуальне їх співвідношення і формує особистісну унікальність як явище музичної культури. Лімінальність – це спосіб перебування у незаданій системі координат, здатність поєднати «світи» різних феноменів та явищ культури, об'єднуючи час і простір різних музичних культур та історичних епох, виступаючи медіатором між світом подієвим (концерт) та профаним, світом композитора та його текстами (унікальність виконавської інтерпретації та імпровізації), між хором та слухачем тощо. Дана лімінальність створює й культурні міфологеми стосовно постаті диригента. Спираючись на концепцію С. Котрела аналізується міфологема «диригент як шаман», залучаючи моделі для її обґрунтування такі дотичні теми як видовищні форми сучасного хорового виконавства, синтетичність хорового дійства та феномен хорового театру. Трансгресивність диригента – це шлях здійснити прорив у мистецтві, ретранслюючи нові культурні цінності. Робиться висновок, що всі ці дослідницькі ракурси створюють сучасну неklasичну модель дослідження феномену хорового виконавства через призму діяльності диригента-хормейстера в аспекті культуротворення.

У контексті соціально-антропологічної проблематики осмислено міфологему диригента як культурного героя (героя еліти), що є суголосною концепції Гі Дебора «Суспільство театру» [3]. Представлено феномен хорового виконавства крізь принцип синтетичності та театральності хорового дійства, його тяжіння до хорового театру як однієї із моделей побутування соціокультурних практик сьогодення. Винятковість диригентського виконавства також пов'язана з особливостями його публічного статусу, що в межах «суспільства театру» створює нові театралізовані форми та актуалізує «нову архаїку» із міфологізацією постаті диригента, який організовує та керує дійством-видивом – це третій аспект.

І, нарешті, останнє, варіативність систем цінностей у диригентській діяльності, забезпечення умов для творчої самореалізації особистості залежить від культурних процесів в межах реалій доби, що демонструє культурну динаміку у зміні статусу диригента-хормейстера, принципів естетико-художніх підходів, моделей концертних практик.

Висновки. Постать диригента-хормейстера виступає відособленою від інших суб'єктів виконавства. З одного боку – вона включає увесь спектр розгалуженої системи творчої реалізації музичного мистецтва в конкретиці мистецької практики, починаючи від складного та тривалого шляху професійної освіти та закінчуючи лідерськими якостями на підступах до максимально гармонійно-влучного виконавства конкретного музичного твору. З іншого – така фронтірність та лімінальність положення серед інших суб'єктів виконавства створює постійний ефект трансгресивних виходів на нові непересічні творчі рубежі, в яких можна впізнати винятково культуротворчу модель реалізації в різних сферах життєдіяльності (виходячи за межі музичного мистецтва).

Список використаної літератури

1. Бровко М. М. Мистецтво: філософсько-культурологічні виміри: монографія. Київ : Вид. Центр КНЛУ, 2008. 237 с.
2. Гуменюк Т. Друга реальність сучасної культури та її виміри. Погляд на вік XX з початку XXI століття. *Київське музикознавство* / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, Київ. ін-т музики ім. Р. М. Глієра, 2014. Вип. 214. С. 3–15.
3. Дебор Г. Общество спектакля. Москва : Логос, 2000. 184 с.
4. Левчук Л. Т. Проблема художньої творчості в контексті сучасної естетичної теорії: процес концептуалізації. *Гуманітарний часопис*, 2014. № 3. С. 9-16.
5. Личкова В. А. Світ людини в мистецтві (світоглядно-антропологічні засади теорії естетичного виховання). Чернівці, 2005. 154 с.
6. Оніщенко О. І. Художня творчість: проект неklasичної естетики : монографія. Київ : Ін-т культурології АМУ, 2008. 232 с.
7. Честертон Г. К. Ортодоксія. *Честертон Г. К. Вечный человек*. Москва : Политиздат, 1991. С. 357-457.

References

1. Brovko M. M. Mystetstvo: filosofsko-kulturolohični vymiry : monohrafiia. Kyiv : Vyd. Tsentr KNLU, 2008. 237 s.
2. Humeniuk T. Druha realnist suchasnoi kultury ta yii vymiry. Pohliad na vik XX z pochatku XXI stolittia. *Kyivske muzykoznavstvo* / Nats. muz. akad. Ukrainy im. P. I. Chaikovskoho, Kyivskiy in-t muzyky im. R. M. Hliiera, 2014. Vyp. 214. S. 3–15.
3. Debor H. Obshchestvo spektaklia. Moskva : Lohos, 2000. 184 s.
4. Levchuk L. T. Problema khudozhnoi tvorchosti v konteksti suchasnoi estetychnoi teorii: protses kontseptualizatsii. *Humanitarnyi chasopys*, 2014. №3. S. 9-16.

5. Lychkovakh V. A. *Svit liudyny v mystetstvi (svitohliadno antropologichni zasady teorii estetychnoho vykhovannia)*. Chernihiv, 2005. 154 s.
6. Onishchenko O. I. *Khudozhnia tvorchist: proekt neklasychnoi estetyky : monohrafiia*. Kyiv : In-t kulturolohii AMU, 2008. 232 s.
7. Chesterton H. K. *Ortodoksyia. Chesterton H. K. Vechnyi chelovek*. Moskva : Polytyzdat, 1991. S. 357-457.

ЛИЧНОСТЬ ДИРИЖЕРА В СОВРЕМЕННОМ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Щуцкий Бронислав Степанович – народный артист Украины, доцент кафедры струнно-смычковых инструментов, Национальная музыкальная академия Украины им. П.И.Чайковского; г. Киев

Корнишева Татьяна Леонидовна – кандидат искусствоведения, доцент кафедры инструментального исполнительства, Херсонский государственный университет; г. Херсон

Рассматривается культуротворческий потенциал личности дирижера в художественном пространстве современной Украины, расширяя проблему исполнительства дирижера-хормейстера в плоскости культуротворческих «величин» его деятельности. Методологический потенциал неклассического философско-культурологического инструментария позволил интегрировать музыковедческие принципы в конкретику культурных реалий.

Ключевые слова: дирижер, культуротворчество, культуртрегерство, фронтальность, лиминальность, трансгрессивность.

THE CONDUCTOR'S FIGURE WITHIN A CONTEMPORARY ART

Shchutsky Bronislav – People's Artist of Ukraine, Associate Professor of the National Music Academy of Ukraine named after P. Chaikovsky, Department of String and Stringed Instruments, Kiev.

Kornisheva Tetiana – Candidate of Science of Art Studies, Associate Professor of the Instrumental Performances Department of the Kherson State University; Kherson

The article deals with the cultural potential of a conductor figure within a contemporary art of Ukraine, extending the problem of a conductor-choirmaster's performing to the plane of cultural «magnitudes» of his activity. The methodological potential of non-classical philosophical and cultural tools allowed us to integrate narrowly specific musicological principles into the specification of cultural realities.

Key words: conductor, cultural creation, cultural carrier, frontierity, liminality, transgression.

UDC 30.2: 784: 78.071.2 (477)

THE CONDUCTOR'S FIGURE WITHIN A CONTEMPORARY ART

Shchutsky Bronislav – People's Artist of Ukraine, Associate Professor of the National Music Academy of Ukraine named after P. Chaikovsky, Department of String and Stringed Instruments, Kiev.

Kornisheva Tetiana – Candidate of Science of Art Studies, Associate Professor of the Instrumental Performances Department of the Kherson State University; Kherson

The article deals with the cultural potential of a conductor figure within a contemporary art of Ukraine, extending the problem of a conductor-choirmaster's performing to the plane of cultural «magnitudes» of his activity. The status of the conductor in the cultural process is determined through the typological characteristics of his performing activity in the context of the cultural methodology that formulates the purpose of the research.

Research methodology. There is given a conclusion about the partiality, fragmentation of its disclosure in the scientific literature concerning approaches to the scientific development of the topic, and the existing conceptual and categorical apparatus at the theoretical and methodological level of the study of the problem of the personality of the conductor in the Ukrainian musical culture. This methodological solution allowed to integrate the special musicological principles of studying the performance specificity of the conductor-choirmaster in the field of so-called cultural «values». As the **results** it provided us with the definition of the conductor's status in the cultural and historical process through such concepts as «cultural-creation», «cultural», «cultural carrier»; formulation of activity-value parameters of choral performance in the history of national culture; study of typological characteristics of conductor-performer in the system of such definitions as frontierity, liminality; formulation of the transgressive nature of the creative component of his performing activity. The phenomenon of choral performance is presented through the principle of synthetics and theatricality of choral performance, its attraction to choral theatre as one of the models of modern sociocultural practices. The exceptionality of the conductor's performance is also connected with the peculiarities of his public status, which creates, within the «society of the theatre», new theatrical forms and actualises the «new archaic» with the mythologization of the figure of the conductor, who organizes and manages the performance. It is determined that the variability of value systems in conducting activity, providing conditions for creative self-realization of a person depends

on cultural processes within the realities of the day, which demonstrates the cultural dynamics in changing the status of conductor-choirmaster, principles of aesthetic and artistic approaches, models of concert practices.

Novelty. The figure of the conductor-chorus master stands apart from other actors of the performance. On the one hand, it encompasses the whole spectrum of the extensive system of creative realization of musical art in the specifics of artistic practice, from the complex and long path of professional education and ending with leadership qualities on the approaches to the most harmonious and accurate performance of a particular piece of music. On the other hand, such frontierity and liminality of position among other actors of performance creates a permanent effect of transgressive outcomes on new, extraordinary creative boundaries, in which one can recognize an exclusively cultural model of realization in different spheres of life (going beyond the limits of musical art).

The practical significance. The practical significance of the obtained results is determined by the focus on the needs of the performing and theoretical-practical activity of the modern conductor.

Key words: conductor, cultural creation, cultural carrier, frontierity, liminality, transgression.

Надійшла до редакції 2.11.2019 р.

УДК 7.04:2-74:271.2-526.62(0.032)

ІКОНОГРАФІЧНИЙ КАНОН У МИСТЕЦТВІ: «ПРАВОСЛАВНА ІКОНА» VS «РЕЛІГІЙНА КАРТИНА»

Козінчук Віталій Романович – доктор філософії, член Національної Спілки художників України, доцент кафедри богослов'я ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого», провідний науковий співробітник Музею мистецтв Прикарпаття, м. Івано-Франківськ

orcid.org/0000-0002-8518-5686

DOI.org/10.35619/ucpm.vi32.268

br_vitalik@bigmir.net

Автор презентує богословське, культурологічне і мистецьке роз'яснення про канонізовану традиційними еклезіальними структурами іконографію та відмінний від неї реалістичний (нецерковний) живопис. На основі власних спостережень автора статті досліджено основні ознаки канонічної ікони та протилежної їй світської картини (неканонічного з церковної точки зору) релігійного жанру. Подається пояснення особливостей іконографічного канону, основні богословські переконання щодо можливості опису або зображення канонізованих Вселенською Церквою святих на іконах. Автор також розглядає основні теоретичні і практичні питання реалістичного живопису.

Ключові слова: ікона, іконографічний канон, православна ікона, релігійна картина, Вселенська Церква, параканон, мистецтвознавство, художник, жанр.

Постановка наукової проблеми. В історії світового мистецтва для кожної епохи, відповідного стилісового напрямку чи модних тенденцій свого часу був притаманний канон. Тлумачний словник найбільш уживаних термінів з образотворчого мистецтва подає наступне з'ясування: «Канон – у мистецтві минулих часів: закономірність у пропорціях людського тіла, яка вважається досконалою й виражається простим співвідношенням чисел. Мірою канону слугувала та або інша частина самого тіла (ніс, обличчя, середній палець руки тощо); у широкому розумінні – будь-яка система точних правил та наказів, що існували в галузі образотворчого мистецтва» [17; 26–27].

Іконографічний канон у мистецтві став однією з істотних категорій класичної естетики, що визначають клас явищ в історії мистецтва. В науковому контексті сьогодні відчувається велике зацікавлення іконографією і її канонічною основою. Зазвичай прийнято вважати, що канон у мистецтві означає систему внутрішніх творчих правил і своєрідних церковних норм притаманних різним художнім напрямом у Візантії, а пізніше й в Україні.

Проте на церковному поприщі існує строга градація між загальноприйнятим мистецьким каноном і відступами від нього. Таке мистецьке явище прийнято називати «параканоном». Параканон («quasi-канон») – відступлення від загальноприйнятих норм іконографічного канону. Іншими словами (за Д. Степовиком), такі витвори сакрального мистецтва можемо називати просто – картиною на релігійну тематику. В українській мистецтвознавчій науковій літературі ця тема практично не досліджувалася. Тому, питання про відмінності між класичною вітчизняною іконою і гарним художнім сюжетом на релігійну тематику у контексті мистецького іконографічного канону залишається не розкритою і мало висвітленою чим і зумовлена *актуальність* статті.

Метою статті є розгляд основних характерних особливостей канонічної ікони у порівнянні з релігійною картиною та іншими зображеннями на християнську тематику, а також порівняльному